

наук: 07.00.01 /Олена Миколаївна Сергійчук. – Переяслав-Хмельницький, 2002. – 229 арк. – Бібліогр.: арк. 188-213
15. Юсова Н.М. Ідейна й термінологічна генеалогія поняття «давньоруська народність» / Н.М.Юсова // Український історичний журнал. – 2006. – № 4. – С.101-129

В статье рассматриваются особенности преподавания исторических дисциплин в высших учебных заведениях Украины в 50-60-е гг. XX в. Автор анализирует учебные планы и программы вузов Украины этого периода, определяет влияние идеологических установок на формирование содержания высшего исторического образования. На основе широкого круга источников, автор устанавливает, что при изучении истории предоставлялось преимущество периода недавнего советского прошлого, история преподавалась на основе марксизма, с акцентом на историю стран социалистического блока.

Ключевые слова: высшее образование, история, учебный план, учебные программы, ВУЗ.

The article considers the peculiarities of teaching historical disciplines in higher educational institutions of Ukraine in 50-60-ies of the twentieth century. The author analyzes the curricula and programs in higher educational establishments of Ukraine of this period, determines the influence of ideology on the formation of the higher content of history education. The author notes that the curriculum was not expected to teach a separate course on the history of Ukraine, some topics on the history of Ukraine were a part of the course "The History of the USSR", which were closely connected with the history of Russia, Belarus, the Caucasus and so on. It was aimed to show the historical community between the peoples and their eternal desire to live in one state". This neglect of studying national (Ukrainian) history was intended to neutralize any national differences, erase truthful historical memory and to impose the idea of the unity and indivisibility of the peoples of the USSR. It is made clear, that while studying the history, the benefit was given to the period of the recent Soviet past, the history was taught on the principles of Marxism, with the emphasis on the history of the countries of the socialist coalition.

Key words: higher education, history, curriculum, academic programmes, higher educational establishments.

УДК 371.13+061

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ ГРУПИ «РИЗИКУ» У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Поліщук Віра Аркадіївна
м.Тернопіль

У статті розкрито трактування суті поняття діти групи «ризик»; схарактеризовано провідні принципи, зміст і форми соціальної роботи з означеною категорією дітей у Великій Британії; наголошено на системному характері здійснюваної роботи; охарактеризовано окремі аспекти професійної підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах до роботи з дітьми групи «ризик» на рівні бакалаврату та магістратури; розкрито особливості цього процесу: співпрацю університетів і соціальних закладів; інтеграцію теорії і практики, різноманітність моделей практичної підготовки.

Ключові слова: соціальний працівник, соціальна робота, діти групи «ризик», соціальна робота з дітьми групи «ризик», принципи соціальної роботи з дітьми групи «ризик», професійна підготовка соціальних працівників, особливості професійної підготовки соціальних працівників до роботи з дітьми групи «ризик».

Постановка проблеми. Одним із провідних завдань соціальної роботи у кожній країні є завдання створення сприятливих умов для життєдіяльності і життєвої реалізації всіх громадян країни; особливо це стосується створення сприятливих умов розвитку і життєвого становлення усім категоріям дітей та молоді. Запорукою успішної реалізації цих завдань є усвідомлення необхідності професійного підходу до соціальної роботи з так званими дітьми групи «ризик» та належної професійної підготовки соціальних працівників до роботи з ними.

Для національної системи професійної освіти підготовки соціальних працівників до роботи з дітьми групи «ризик» – проблема не нова, вона має багатолітню історію.

Вивчення досвіду роботи соціальних служб з дітьми групи «ризик» дало змогу виявити суперечність між життєво необхідними потребами суспільства у соціальних пра-

цівниках, які володіли б технологіями роботи з означеною категорією дітей і реальним станом їх підготовки до роботи з ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські науковці накопили багатий досвід вивчення теоретичних засад здійснення професійної підготовки соціальних працівників в національному освітньому просторі. Аналіз літературних джерел свідчить, що актуальним питанням теорії і практики соціальної роботи в Україні присвячено роботи В. Беха, І. Звереві, М.Лукашевича, І.Миговича, В.Полтавця; професійної підготовки соціальних працівників – О. Карпенко, І. Козубовської, Г. Лактіонові, І. Мельничук, Л. Міщик, С. Харченка та інших. Дослідження зарубіжного досвіду професійної підготовки соціальних працівників здійснено у працях Л. Віннікової, Н. Гайдук, С.Когут, В.Козубовського, І.Козубовської, Г. Лещук, Н. Микитенко, О.Ольхович, О. Пічкарь, О.Пришляк, Г.Слозанської, Н. Собчак та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Зважаючи на недостатній рівень вивчення й висвітлення досвіду професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, вважаємо за доцільне проаналізувати досвід роботи з підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми групи «ризик» та визначити основні ідеї та форми його реалізації. На нашу думку, вивчення та окреслення для запозичення прогресивних ідей підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми групи «ризик» сприятиме активізації процесу вирішення проблеми попередження виникнення означеної категорії дітей та вирішення їх проблем.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Матеріали статті виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні і методичні основи соціально-педагогічної діяльності і соціально-педагогічної освіти» (РК № 0109U002310).

Метою пропонованої статті є вивчення досвіду соціальної роботи з дітьми групи «ризик» та професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з означеною категорією клієнтів у вищих навчальних закладах Великої Британії.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження з'ясовано, що відповідно до законодавства Великої Британії термін «неповнолітній» вживається стосовно особи, яка не досягла 17-річного віку. Неповнолітні поділяються на такі категорії: діти (особи, які не досягли 14 років) та підлітки (до яких відносяться особи, яким виповнилось 14 років, але які ще не досягли повноліття).

У Великій Британії соціальні працівники у процесі роботи з дітьми, у тому числі й з дітьми групи «ризик», керуються як загальноприйнятими принципами соціальної роботи (дотримання прав людини, профілактична спрямованість, клієнтоцентризм, конфіденційність, адресність, діяльнісний підхід тощо), так і особливими. Такими *особливими принципами роботи з дітьми* є: орієнтація на позитивні якості, здібності та потенціал дитини; недопустимість тиску на дітей у процесі соціальної роботи з ними; партнерські відносини з дітьми та членами їх сім'ї; врахування думки і побажань дитини; співпраця з усіма агентствами і соціальними установами, які можуть посприяти у вирішенні проблеми дитини чи групи дітей; зняття напруги між сферою опіки і моніторингом її якості.

Аналіз наукової літератури та практики свідчить, що більшість концепцій соціальної роботи з дітьми та підлітками у Великій Британії базуються на соціологічних теоріях стосовно трактування суті причин відхилень у їх поведінці. На особливу увагу заслуговує позиція науковців стосовно того, що поведінкові девіації доцільно розглядати не стільки як результат індивідуальних патологій, скільки як факт негативної соціальної взаємодії індивідів. Тому у суспільстві домінуючою є думка про те, що прояви девіацій з боку дитини слід розглядати як індикатори, що свідчать про несприятливу ситуацію у її соціальному оточенні (у сім'ї, школі, родині), що становить загрозу її здоров'ю і процесу соціалізації. Зокрема, до відхилень у поведінці, які можуть свідчити про несприятливе оточення дитини відносять такі прояви: настороженість дитини; їх страх перед дорослими; небажання спілкуватися чи агресія у ставленні до дорослих чи ровесників; втечі з дому; невірноважені емоційні реакції, частий плач дитини та інші [5]. Саме поняття дитячої кривди згідно тлумачень британських дослідників включає такі основні аспекти: фізичну кривду, нехтування, емоційну образу, сексуальне насилля і неадекватну опіку.

Отже, профілактика девіантної поведінки неповнолітніх у Великій Британії трактується перш за все як забезпечення сприятливих умов її проживання і виховання.

У процесі аналізу наукової літератури та вивчення досвіду роботи під час стажування автора статті у Великій Британії свідчить, що вирішенням проблем кожної дитини, для якої є реальною загроза опинитися у групі ризику, опікуються низка агентств: департамент соціальної роботи, який надає широке коло превентивних послуг і різних видів допомоги сім'ям з дітьми; комісія у справах неповнолітніх (Reporter to Children's Panels); громадські прокурори (Procurators Fiscal), які несуть відповідальність за розслідування кримінальних справ і незвичайних випадків; поліція, яка розслідує обставини кримінальних правопорушень щодо дитини і збирає докази для представлення їх громадському прокурору; служби охорони здоров'я: лікарі, медсестри, громадські медико-соціальні працівники (Community Nursing Staff), які діагностують і роблять відповідні висновки щодо медичних аспектів кожного конкретного аспекту поведінки дитини чи випадку з нею; департамент освіти, який ініціює розслідування у випадку виявлення неспра-

ведливого, негуманного поводження з дитиною чи нанесення їй кривди; волонтерські організації, наприклад, Шотландське Королівське товариство запобігання жорсткому поводженню з дітьми.

У випадку виявлення негуманного, жорсткого поводження з дитиною, чи нанесення їй кривди у Великій Британії ключову роль у вирішенні цієї проблеми відіграють працівники навчальних закладів. Керівник навчального закладу наділений широкими повноваженнями щодо зібрання спільної наради за участю вчителів, шкільної медсестри, батьків, інших фахівців по роботі з дітьми. Учасники наради колективно аналізують випадок (ситуацію) і розробляють стратегію втручання. Після цього вирішення конкретного випадку (ситуації) координується департаментом соціальної роботи, який наділений значно ширшими повноваженнями. Він може у разі потреби залучати служби охорони здоров'я і навіть поліцію. Працівники навчальних закладів співпрацюють з членами комісії у справах неповнолітніх, громадським прокурором, опікуном (safeguarder) та іншим особам, задіяним до аналізу і вирішення ситуації (випадку) конкретної дитини.

Одним із пріоритетних принципів соціальної роботи у Великій Британії є принцип пріоритетності надання допомоги дітям, які знаходяться у ситуації, що загрожує їх життю, здоров'ю чи процесу соціалізації. Відповідно до Закону «Про дітей» (Шотландія, 1995 р.) визначено категорії неповнолітніх, які потребують першочергового соціального обслуговування. До категорії «А», (представники якої мають першочерговий доступ до соціальних послуг) віднесено хворих дітей, скривджених, занедбаних та дітей із затримкою розвитку.

До другої за пріоритетністю надання доступу до соціальних послуг, так званої категорії «В», віднесено дітей з фізичними і розумовими вадами; із сенсорними порушеннями; дітей, які потребують постійного догляду з обмеженими можливостями (інваліди) або у яких спостерігається погіршення психічного чи фізичного здоров'я; дітей, вражених ВІЛ-інфекцією, хворих на СНІД; а також дітей, які відчувають негативний вплив сім'ї, включаючи сімейне насилля; дітей, які можуть бути втягнуті у протиправну поведінку.

До категорії «С» віднесено неповнолітніх без нагальної потреби у соціальному обслуговуванні. Доступ до соціальних послуг представникам цієї категорії надається лише за умови, коли на ці послуги не претендують діти категорій «А» і «В».

На місцеві органи влади покладено обов'язок надавати підтримку вразливим дітям. Це, здебільшого, діти з неблагополучних сімей, безпритульні, схильні до девіантної поведінки тощо. Департаменти соціальної роботи забезпечують їх утримання і певний контроль. Ця категорія дітей називається «діти, за якими доглядають» ("looked after children"). Частка таких неповнолітніх у Шотландії становить близько 1% від загальної кількості дітей віком до 18 років [6].

В сучасних умовах спостерігається тенденція до зменшення випадків надання опіки дітям у закладах закритого типу (стаціонарні інтернати). Це знаходить своє відображення як у зменшенні кількості вихованців інтернатів, так і у політиці утримання дітей в їх власних домівках або наданні опіки в межах громади за будь-якої нагоди.

Необхідно підкреслити, що політика служб, які займаються опікою неповнолітніх, має на меті, перш за все, добробут дитини, але відповідна увага приділяється також правам та інтересам її біологічних батьків. Цей баланс відображається і у законодавстві. В останніх інструкціях та роз'ясненнях щодо проблеми забезпечення опіки (пклування) над неповнолітніми розглядалися питання батьківських прав і обов'язків, підтримання контактів біологічних батьків з їх дітьми, які перебувають під опікою інших осіб, перегляд опіки і нагляду за дитиною, встановлення опіки за місцем проживання тощо.

Якщо аналізувати особливості професійної підготовки

фахівців соціальної роботи в освітніх закладах Великої Британії, які планують у майбутньому працювати з дітьми групи «ризик», то провідним курсом такої підготовки вважається курс «Соціальна робота з дітьми» (Social Work with Children and Families) та практика у відповідних агентствах. Дисципліна «Соціальна робота з дітьми» пропонується до вивчення *бакалаврам*, зазвичай, на 4-му курсі денної форми навчання. Ця дисципліна може вивчатися окремою навчальною дисципліною або ж в контексті інших дисциплін, таких як: «Соціальна робота в соціумі» (Social Work in Diverse Settings); «Теорія і практика соціальної роботи з різними категоріями населення» (Social Work Theory & Practice with Different Population Categories); «Розуміння особистісних та соціальних змін» (Understanding Personal and Social Change) та інших [3].

У процесі професійної підготовки *магістрантів* також пропонуються навчальні дисципліни, що розкривають соціальні проблеми дітей та особливості соціальної роботи з дітьми групи «ризик» (наприклад, «Спілкування дітьми та їх захист» (Child Care including Child Protection). Так, університет Іст Англія (University of East Anglia) здійснює ціленаправлену підготовку магістрантів соціальної роботи зі спеціалізацією у сфері дослідження проблем дітей та сімей (MA in Child and Family Research) [7]. Програма їх професійної підготовки спрямована на формування готовності до практичної діяльності з реалізації концепції добробуту, до глибокого розуміння проблем сім'ї та дитини а також оволодіння методами здійснення досліджень у сфері роботи з дітьми та сім'ями.

Університет М.Стерлінг (Шотландія) (Sterling University, Scotland) готує бакалаврів соціальної роботи (BA (Hons) in Social Work) передбачає підготовку фахівців для роботи з дітьми і молоддю спеціальності «соціологія» і «соціальна політика». Програма їх професійної підготовки на третьому курсі передбачає вивчення низки навчальних дисциплін, зокрема, таких як: «Соціальна диференціація» (за статтю, віком, національністю, класом, станом дієздатності тощо), «Соціальні проблеми» (сучасний стан та перспективи розвитку), «Соціальна політика» (історичні та теоретичні перспективи сфери добробуту), два вступні модулі до проблем соціальної роботи, три вибіркові модулі та 70-денну практичну підготовку.

Навчання на 4 курсі передбачає вивчення: 5-ти модулів, які фокусуються на проблемах теорії та практики соціальної роботи (етика, політика та практика соціальної роботи з дітьми та молоддю, з людьми з психічними хворобами, фізичною недієздатністю, з людьми похилого віку, з правопорушниками тощо); 4-ох модулів, які розкривають проблеми права, ризиків в управлінні, добробуту, розвитку людини. Студенти також здійснюють підготовку бакалаврської робо-

ти та проходять 100-денну практику.

Цей університет також пропонує і магістерську програму, яка передбачає вивчення 9 модулів та проходження двох видів практик.

Уельський університет – Університет Глеморан (University of Glamorgan, Wales) також пропонує навчання на ступінь бакалавра соціальних наук зі спеціалізаціями, які передбачають соціальну роботу з дітьми та молоддю (BSc [Hons] Childhood and Youth) [8]. Тривалість навчання на денній формі – 3 роки. В рамках програми професійної підготовки студентів навчають глибокому розумінню проблем, пов'язаних з дітьми та підлітками; при цьому значний акцент ставиться на оволодіння технологіями втручання в життя дітей та підлітків групи «ризик», на розуміння впливу соціальних, культурних та політичних факторів впливу дітей та молоді. Теоретична програма навчання складена за модулями та оцінюється через підготовку письмових робіт, проектів, складання іспитів та аналіз окремого випадку (case study). Студенти також проходять і практичне навчання на відповідних базах практики.

Магістерську програму з обов'язковим до вивченням курсом «Соціальна робота з дітьми, молоддю та сім'ями» в *Уельсі* пропонує школа соціальних наук Університету м. Кардіф (School of Social sciences of University of Cardiff, Wales) [4]. Тривалість навчання – 2 роки за денною формою. На курс приймають студентів віком від 25 років (молодші за 25 років абітурієнти повинні представити довідку про наявність дворічного досвіду роботи у соціальній сфері). Програмою передбачено 100-денне теоретичне навчання в університеті та 100-денне навчання в агентствах на базах практики на кожному з 2-х років навчання. Навчання оцінюється через перевірку письмових робіт, проектів, вивчення конкретного випадку (case study) та практики.

Висновки. Отже, аналіз наукової літератури та практики свідчить, що концепції соціальної роботи з дітьми групи «ризик» у Великій Британії базуються на трактуванні прояву поведінкових девіацій з боку дитини як індикаторів, що свідчать про несприятливу ситуацію у її соціальному оточенні і становить загрозу її здоров'ю і процесу соціалізації. У британській системі підготовка майбутніх соціальних працівників роботи з дітьми групи «ризик» здійснюється завдяки вивчення ними низки навчальних дисциплін, що розкривають соціальні проблеми дітей та технології соціальної роботи з означеною категорією дітей. Ефективність британської системи підготовки бакалаврів і магістрів соціальної сфери до роботи з дітьми і молоддю забезпечується співпрацею університетів і соціальних закладів; інтеграцією теорії і практики; різноманітністю моделей практичної підготовки.

Література та джерела

1. Пічкарь О.П. Деякі аспекти профілактики девіантної поведінки неповнолітніх у Великій Британії / О.П.Пічкарь, В.В.Козубовський // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Вип.4. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла». – 2001. – С.107-111
2. Сучасна система профілактики девіантної поведінки неповнолітніх у Великій Британії [Бартош О., Досін А., Козубовська І., Козубовський Р.]. – Ужгород: УжНУ, 2007. – 220 с.
3. Бартош-Пічкарь О. Соціальна робота у Великій Британії // Соціальна робота: Підручник [В.А.Поліщук, О.П.Бартош-Пічкарь, Н.М.Горішна, Г.В.Лещук, О.Ю.Пришляк] / За ред. Н.Г.Ничкало. Тернопіль: ВАТ «ТВПК «ЗБРУЧ», 2010. – 330 с.
4. Cardiff University. MA in Social Work [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.cf.ac.uk/socsci/degreeprogrammes/postgraduate/taughtmasters/degreeprogrammes/socialwork/index.html>> – Загол. з екрану. – Мова англ.
5. Child Protection. Guidelines and Procedures / Tayside Regional Council. Education Department. – Dundee, 1995. – 87 p.
6. Scottish Executive. Children's Social Work Statistics 2002–03 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.scotland.gov.uk/stats/bulletins/00287-00.asp>> – Загол. з екрану. – Мова англ.
7. University of East Anglia. Masters in Child and Family Research [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.uea.ac.uk/swp/macfr#Programme>> – Загол. з екрану. – Мова англ.
8. University of Glamorgan. Study with Us [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.glam.ac.uk/coursedetails/685/694>> – Загол. з екрану. – Мова англ.

*В статті раскрыто сутність поняття **дети группы «риска»**; охарактеризовано ведущие принципы, содержание и формы социальной работы с данной категорией детей в Великобритании; сделано акцент на системном характере осуществляемой работы; охарактеризовано отдельные аспекты профессиональной подготовки социальных*

работников в высших учебных заведениях к работе с детьми группы «риска» на уровне бакалаврата и магистратуры; раскрыто особенности этого процесса; сотрудничество университетов и социальных учреждений; интеграцию теории и практики, различные модели практической подготовки.

Ключевые слова: социальный работник, социальная работа, дети группы «риска», социальная работа с детьми группы «риска», принципы социальной работы с детьми группы «риска», профессиональная подготовка социальных работников, особенности профессиональной подготовки социальных работников к работе с детьми группы «риска».

The article deals with the interpretation of the essence of the concept of "children at risk group"; characterizes the leading principles, content and form of social work with a specific category of children in the UK; emphasizes the systemic nature of the work carried out; shows the main aspects of the social workers university training at undergraduate and graduate levels to work with "children at risk group". Special attention is paid to the analysis of the main features of this process: cooperation of universities and social institutions; integration of theory and practice, a variety of models of practical training.

Key words: social workers, social work, "children at risk group", social work with "children at risk group", the principles of social work with "children at risk group", social workers professional training, peculiarities of social workers professional training to work with "children at risk group".

УДК 37.013. 42:06.011:061. 213

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА В ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Поліщук Юрій Йосипович
м.Тернопіль

У статті здійснено аналіз діяльності молодіжних громадських об'єднань як важливих чинників впливу на процес саморозвитку особистості школярів. Розкрито психолого-педагогічні особливості процесу саморозвитку особистості сучасного школяра. Особливу увагу приділено характеристиці форм і методів діяльності сучасних дитячих і молодіжних об'єднань, впливу їх діяльності на формування світогляду, духовних цінностей, морально-вольових якостей школярів. Проаналізовано соціально-педагогічні умови стимулювання процесу саморозвитку школярів у діяльності молодіжних громадських об'єднань.

Ключові слова: особистість школяра, молодіжне громадське об'єднання, саморозвиток, чинники саморозвитку, форми і методи діяльності сучасних дитячих і молодіжних об'єднань.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Як свідчать матеріали різних досліджень проблема впливу на процес формування особистості сьогодні є як ніколи актуальною. Особливо привертають увагу спроби проаналізувати вплив різних позашкільних чинників на цей процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблема саморозвитку завжди привертала увагу дослідників, і нині є актуальною у філософських, психологічних і педагогічних працях. Зазначена проблема знайшла своє відображення в статтях і монографіях таких науковців як А.Адлер, Б.Ананьев, Л.Виготський, Т.Коннікова, Л.Новикова, А.Петровський, Р.Роджерс, С.Шацький та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Зважаючи на недостатній рівень вивчення та аналізу зазначеної проблеми через призму праць вказаних дослідників можна дійти висновку, що джерелом саморозвитку є необхідність і потреба в формуванні особистісних якостей індивідуума, розвиток і корекція світоглядних установок і переконань, розбудова особистості.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Матеріали статті виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільського національного

педагогічного університету імені В.Гнатюка у зв'язку з роботою теми «Теоретико-методологічні основи професійної підготовки фахівців в умовах реалізації ідей Болонської угоди» (РК №0109U002310).

Формулювання цілей статті. Метою пропонованої статті є вивчення можливості покращення системи роботи із формування особистості школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вагомими чинниками в прискоренні процесу саморозвитку особистості є її діяльність і активність. У філософському енциклопедичному словнику діяльність визначається як «специфічна форма активного ставлення до оточуючого світу, зміст якої складає його доцільні зміни і перетворення в інтересах людей» [8, с.160]. Зокрема Е.Юдін вважає, що «діяльність є специфічною формою активного відношення до оточуючого світу на основі освоєння і розвитку наявних форм культури» [9, с.13].

Відповідно Г.Андрєєва зазначає, що «коли розуміти процес розвитку особистості в її активній взаємодії із соціальним середовищем, то кожен з елементів цієї взаємодії має право на розгляд без побоювання, що переважна увага до одного з боків взаємодії обов'язково має обернутися його абсолютизацією, недооцінкою іншого компонента. Науковий розгляд питання про соціалізацію жодною мірою не виключає проблему розвитку особистості, а навпаки, передбачає, що особистість розвивається в її становленні як активний суб'єкт» [1, с.275].

Розгляд філософських і психологічних аспектів процесу саморозвитку особистості дозволяє ставити питання про суть протікання зазначеного процесу в різних молодіжних громадських об'єднаннях, так як саме молодіжне співтовариство є інструментом впливу на суть самовдосконалення особистості. Зосередивши свою увагу на такій формі молодіжних співтовариств як молодіжні громадські об'єднання, розглянемо соціально-педагогічні умови, необхідні для успішного протікання саморозвитку школярів у них.

Старшокласник в силу своєї діяльності (навчання, спорт, дозвілля тощо) входить в різні співтовариства ровесників: класний колектив, дворова компанія, тимчасові колективи, неформальні угруповання, молодіжні громадські об'єднання. Як зазначають науковці всі ці співтовариства, безперечно, здійснюють певний вплив на формування осо-